

ارائه چارچوب فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی مطالعه موردی: کلانشهر تبریز

شماره: ۲۷۹-۶/م/پ | تاریخ: ۱۴۰۳/۷/۲۵

متن (PDF) از طریق سایت مرکز به نشانی rctbz.tabriz.ir قابل دریافت است.
آدرس: بزرگراه پاسداران، ورودی اول فرشته جنوبی به سمت بلوار دوکمال، ساختمان شورا، طبقه اول

یادداشت:

**ارائه چارچوب فرآیند شکل‌گیری
دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی
مطالعه موردی: کلانشهر تبریز**

شماره: ۲۷۹-۶/م/پ | تاریخ: ۱۴۰۳/۷/۲۵

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز پژوهش‌های شورای شهر تبریز است.
متن (PDF) از طریق سایت مرکز به نشانی rctbz.tabriz.ir قابل دریافت است.
آدرس: بزرگراه پاسداران، ورودی اول فرشته جنوبی به سمت بلوار دوکمال، ساختمان شورا، طبقه اول

مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر تبریز

عنوان اصلی: ارائه چارچوب فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی

عنوان فرعی: مطالعه موردی: کلانشهر تبریز

پدیدآور: محمد خوش‌نیت

ناظر: معاونت پژوهشی مرکز

نوع و شماره: یادداشت (۷-۵-۱۹۱)

شماره: ۲۷۹-۶/م/پ | تاریخ: ۱۴۰۳/۷/۲۵

متن (PDF) از طریق سایت مرکز قابل دریافت است

این متن در پرتال جامع مطالعات شهری ایران بارگذاری شده است

دریافت نظر و پیشنهاد: rctc@tabriz.ir | ۰۴۱-۲۱۰۴۰۹۰۰

آدرس: بزرگراه پاسداران، ورودی اول فرشته جنوبی به سمت بلوار دوکمال، ساختمان شورا، طبقه اول

مقدمه

در دنیای جهانی شده‌ی امروز، شهرها^۱ به عنوان یکی از بازیگران نظام بین‌الملل در کنار دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی، شرکت‌های چند ملیتی و... به نقش آفرینی و برقراری تعاملات بین‌المللی^۲ می‌پردازند و همان‌طور که در عرصه دیپلماسی رسمی^۳، دولت‌های بزرگ و قدرتمند تاثیرگذاری بیشتر و نقش پررنگتری دارند؛ کلانشهرها^۴ نیز به عنوان بزرگترین مجموعه‌های انسانی، سهم به سزایی در گسترش و بهره‌برداری از «دیپلماسی شهری»^۵ دارند (زنکی، ۱۳۹۷: ۴). دیپلماسی شهری؛ هنر کاربردی روابط بین‌الملل برای مذاکرات، تعامل، توسعه و بهسازی روابط بین ملت‌ها و رای مشکلات و معضلات روابط دولت‌هاست و بخش مهمی از دیپلماسی عمومی کشورهای دموکراتیک و پیشرفته به شمار می‌رود (فرجی، بابایی و راشدی، ۱۳۹۸: ۳۰). دیپلماسی شهری به عنوان ابزاری در خدمت نمایندگان نهادها و سازمان‌های مدنی در مدیریت نیازهای شهروندان قرار می‌گیرد (خسروی، احمدی و ذاکریان، ۱۴۰۱: ۱۱۶۸). در نتیجه بازیگران اصلی دیپلماسی شهری را شهرداران و مسئولین شهری، نمایندگان حکومت‌های محلی و شهروندان و نمایندگان سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی تشکیل می‌دهند (امانی، ۱۳۹۰: ۱۶).

رسالت دیپلماسی در دنیای امروز دیگر صرفاً تلاش برای جلوگیری از مخاصمات و برقراری صلح میان دولت‌ها نمی‌باشد. بلکه اهداف و کارکردهای مطلوب دیپلماسی از دایره امنیت و سیاست فراتر رفته و به حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و رسانه‌ای وارد شده است (خسرویگی، ۱۳۹۴: ۲). در واقع ابعاد دیپلماسی شهری شامل دیپلماسی فرهنگی^۶، دیپلماسی رسانه‌ای^۷، دیپلماسی علمی^۸، دیپلماسی ورزشی^۹، دیپلماسی گردشگری^{۱۰} می‌باشند که در توسعه مناسبات بین‌الملل شهری نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کنند (جمالی‌نژاد، ۱۳۹۲: ۲۸۸). در کشورهای اسلامی اشتراکات دینی و مذهبی نیز به عنوان یکی از عناصر زمینه‌ای دیپلماسی می‌تواند موجب بهبود روابط بین‌المللی شود.

ریشه شکل‌گیری دیپلماسی شهری بر این مبنا استوار بوده که مردم شهرها می‌توانند صرف‌نظر از مسائل سیاسی و امنیتی که بین دولت‌ها در جریان است، با یکدیگر تعاملات گوناگون فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی برقرار نمایند. بسیاری از سازوکارهای همکاری شهری مانند خواهرخواندگی شهرها^{۱۱} و شبکه شهری همکار^{۱۲} است که با هدف نزدیک کردن ملت‌ها و آشنا کردن فرهنگ و تمدن کشورها به یکدیگر مورد توجه قرار می‌گیرد. اهمیت خواهرخواندگی به عنوان جنبه دوجانبه شهری برای کشورهایی چون ایران که از تنوع قومی و مذهبی برخوردار است موجب می‌شود که ظرفیت قابل توجهی در خصوص خواهرخواندگی داشته باشد (تفضلی، محمدی و توکلی، ۱۴۰۰: ۲). پیمان خواهرخواندگی شهری رابطه‌ای دوستانه و هدفمند است که به منظور تبادل اطلاعات و تجربیات و توسعه مناسبات فرهنگی، اقتصادی، سیاسی،

1 Cities

2 International Interactions

3 Official Diplomacy

4 Metropolises

5 Urban Diplomacy

6 Cultural Diplomacy

7 Media Diplomacy

8 Scientific Diplomacy

9 Sports Diplomacy

10 Tourism Diplomacy

11 Sisterhood of cite

12 Partner network of cities

اجتماعی، شهری و فنی میان یک جامعه شهری با جامعه شهری مشابه خارجی برقرار می‌گردد. از آنجا که مناسبات خواهر-شهری مستلزم تعامل در دو مقیاس ملی هماهنگ با سیاست کلان ملی و فراملی با دیگر واحدهای سیاسی و فضایی است، دیپلماسی شهری به موازات دیپلماسی دولتی در قالب گسترش مناسبات فراملی و در قالب پیوندهای خواهر شهری می‌تواند در پیش‌برد منافع و مصالح ملی و شهری نقش آفرینی کند و باعث رشد و توسعه و بالندگی در شهرهای خواهرخواندگی گردد (افضلی، شکور و خرم‌بخت، ۱۴۰۱: ۹۷۹).

کلانشهرها به عنوان بزرگترین مجموعه‌های انسانی در جهان سهم زیادی در گسترش و بهره‌برداری از دیپلماسی شهری دارند. تبریز به عنوان یکی از کلانشهرهای بزرگ و مهم کشور و بزرگ‌ترین کانون جمعیتی منطقه شمال غرب، به سبب موقعیت جغرافیایی و استراتژیک خود و قرارگیری در موقعیت چهارراهی به عنوان هاب منطقه‌ای، همواره در ارتباطات و همکاری‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به عنوان محور مهم و ترانزیتی مطرح بوده است. کلانشهر تبریز با قدمت و تاریخ خود می‌تواند در عرصه‌های بین‌المللی تأثیرگذار باشد. چرا که سومین شهر ایران از نظر جمعیت بوده و در چند برهه حساس تاریخی نیز پایتخت ایران بوده است. آوازه تبریز در صنایع دستی و صنایع جدید چون فولاد، شیرینی و شکلات، خودروسازی و ... در کنار ویژگی‌های فرهنگی به عنوان یکی از اشتراکات قومی و زبانی این شهر با برخی از شهرهای منطقه، سبب شود تا روابط نزدیکی در همه ابعاد بین تبریز و این شهرها به وجود آید. از این رو، تبریز می‌تواند با استفاده از این ظرفیت‌ها، سیاست دیپلماسی شهری را در دستور کار خود قرار داده تا از ظرفیت شهرهایی که به نوعی وجه تشابه و همسانی در زمینه‌های تاریخی، فرهنگی، نمادهای مشترک و غیره با تبریز دارند برای پیشبرد اهداف خاص علمی، اقتصادی، فرهنگی، گردشگری و ... بهره‌برد (جام کسری، ۱۳۹۹: ۱). علاوه بر آن همسایگی با کشورهایی مثل آذربایجان و ترکیه، تبریز را به عنوان ورودی اروپا معرفی کرده است. کلانشهر تبریز با ۱۶ شهر مختلف در سطح ملی و بین‌المللی روابط خواهرخواندگی دارد؛ استانبول، قونیه و ارزروم از ترکیه، گنجه و باکو از جمهوری آذربایجان، غزه فلسطین، قازان در تاتارستان روسیه، ووهان چین، وین اتریش، خجند تاجیکستان، موگلیف بلاروس، هوشی‌مین ویتنام، آلماتی قزاقستان و کربلای عراق در سطح بین‌المللی و اصفهان و یزد از ایران، علاوه بر این تبریز با شهر ترابوزان ترکیه نیز قرارداد همکاری بسته است (نصر، ۱۴۰۱).

بنابراین، با توجه به این ویژگی‌های تبریز در حوزه‌های جغرافیایی، فرهنگی، تاریخی، هنری و دینی، تعامل با شهرهای خواهرخوانده و به اشتراک گذاری این ویژگی‌ها موجب تقویت روابط ملت‌ها و اشاعه فرهنگ، هنر، تاریخ، مذهب و اطلاعات علمی و آموزشی در بین مردم این شهرها می‌شود. اما در زمینه مسائل فرهنگی و هنری به رغم آنکه تبریز از پیشینه فرهنگی غنی و فاخری به ویژه در زمینه موسیقی برخوردار است، اما برخی محدودیت‌های سیاسی و قوم‌مدارانه و نگاه ایدئولوژیک سبب شده تا هرگونه روابط فرهنگی به مفهوم خاص آن با کشورهای همسایه ابر بماند. انتخاب شهر تبریز به عنوان پایتخت گردشگری کشورهای اسلامی در سال ۲۰۱۸ فرصت و ظرفیت ویژه‌ای بود که می‌توانست با تقویت زیرساخت‌های مدیریتی و مبادلات چند بعدی، مسئولان شهر به فهم مشترکی از دیپلماسی شهری دست پیدا کرده و در زمینه تقویت روابط خود با سایر شهرها گام بردارند که استفاده بهینه از این موقعیت نشد. در نتیجه خلاء پژوهش در این خصوص مشاهده می‌گردد. لذا مطالعه دقیق و شناسایی ابعاد شکل‌گیری دیپلماسی شهری در کلانشهر تبریز و کاربرد آنها در تعامل با شهرهای خواهرخوانده و شبکه همکار شهری به منظور گسترش دیپلماسی شهری در همه ابعاد ضروری است.

تا مدیریت شهری تبریز ضمن آشنایی با الگوهای جهانی و تجارب موفق شهرهای جهان در زمینه‌های دیپلماسی فرهنگی، دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی علمی-آموزشی، دیپلماسی ورزشی، دیپلماسی گردشگری و دیپلماسی دینی، بتوانند از تعاملات دوجانبه و چندجانبه شهرها در زمینه‌هایی مانند خواهرخواندگی و شبکه همکار شهری برای نقش آفرینی و ارتقای جایگاه تبریز و ایران در منطقه و جهان استفاده نمایند. لذا هدف پژوهش حاضر مطالعه فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری کلانشهر تبریز با استفاده از پتانسل‌های موجود و در تبادلهای خواهرخوانده و شبکه همکار شهری و ارائه چارچوب می‌باشد. در نتیجه، سوالی که در این تحقیق به آن پرداخته شده است این است که چه چارچوب در فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری کلانشهر تبریز در روابط بین‌المللی می‌توان تدوین نمود؟

چارچوب نظری

در **نظریه جهانی شدن**^۱، پراتون^۱ جهانی‌شدن را فرایندی از تحول و پدیده‌ای چند بعدی می‌داند که آثار آن قابل تسری به فعالیت‌های سیاسی، حقوقی، فرهنگی، نظامی و فناوری است و همچنین فعالیت‌های اجتماعی را تحت تاثیر قرار می‌دهد (بهکیش، ۱۳۸۰؛ به نقل از اسکو، شجاعی و محمدتبار سرحمامی، ۱۳۹۴: ۱۲). واترز^۲ (۱۳۷۹) نیز جهانی‌شدن را فرایندی اجتماعی می‌داند که در آن قید و بندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی سایه افکنده است، از بین می‌رود و مردم به طور فزاینده از کاهش این قید و بندها آگاه می‌شوند (واترز، ۱۳۷۹: ۱۲).

تا اواخر قرن بیستم؛ اقتصاد تولید انبوه صنعتی یا فوردیسمی در جریان بود. اما با تحولات گسترده‌ای که در نظام سرمایه‌داری رخ داد، موجب شد تا ساختار از فوردیسم به پسافوردیسم تغییر کند (قورچی، ۱۳۹۵: ۴۵). **رویکرد پسافوردیسم**^۳ در سال ۱۹۸۰ با نقدی بر فوردیسم شکل گرفت که بر نظارت و نظام دولت ملت‌ها استوار بود. جوامع معاصر، بعد از فوردیسم در وضعیتی نهادی قرار گرفتند که در آن تبادل اطلاعات جایگزین تولیدات صنعتی به عنوان محرک ابتدایی اقتصادی گردید که در این فرایند عنصر فناوری اطلاعات عنصر حیاتی تلقی می‌شد (سلیمی، ۱۳۸۴: ۴۴).

دیپلماسی شهری به معنای تمرکززدایی از مدیریت روابط بین‌الملل و نقش آفرینی نمایندگان شهرها و مقامات محلی به عنوان بازیگران کلیدی تعاملات بین‌المللی در ارتباط با شهروندان و در جهت ارتقای قدرت نرم و هوشمند کشور موثر است (درودی و پیمانی، ۲۰۱۳: ۷۱۸).

از این رو، **دیپلماسی شهری** به عنوان شکلی جدید از دیپلماسی عمومی در عصر جهانی‌شدن است که شهرها از طریق بازیگران شهری به ویژه شهرداری‌ها، به تعامل با کنشگران هم تراز می‌پردازند و با توجه به تحولات نظام بین‌المللی و اهمیت یافتن فزاینده نهادهای عمومی، نقشی عمده و کاربردی را در روابط بین‌الملل برای تعامل، تقویت مذاکرات، توسعه و بهسازی روابط میان ملت‌ها ایفا می‌کنند. بازیگران اصلی دیپلماسی شهری را شهرداران و مسئولین شهری، نمایندگان حکومت‌های محلی، شهروندان و نمایندگان سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی تشکیل می‌دهند (بصیرت و جلیلی، ۱۳۹۴: ۵۶-۵۸) که تلاش می‌کنند شهر خود را به شبکه جهان‌شهرها پیوند بزنند. همکاری‌ها در زمینه دیپلماسی شهری به دو بُعد دوجانبه و چندجانبه قابل تقسیم شده است (سلیمانی صدیق، ۱۳۹۳: ۴). انعقاد قرارداد «خواهرخواندگی» و تشکیل «شبکه‌های شهری همکار» به ترتیب از مصادیق دیپلماسی شهری دو و چندجانبه است (خسروی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۱۶۸).

1 Perraton

2 Waters

3 Post-Fordism Approach

دیپلماسی دو جانبه خواهرخواندگی ساده‌ترین نوع رابطه یک شهر با شهر دیگر است که منجر به شکل‌گیری روابطی دو جانبه می‌شود و زمینه‌ای برای بستر همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بین دو شهر می‌شود. روابط دو جانبه شهرها در نتیجه تشابهات و اشتراکاتی بین دو شهر صورت می‌گیرد که روابط خواهرخواندگی یکی از این نوع دیپلماسی شهری باشد که رایج در دنیا است (جمالی‌نژاد، ۱۳۹۲: ۳۲).

«**دیپلماسی چندجانبه شبکه‌های شهری همکار**» دیپلماسی چندجانبه شهری و نهادهای مرتبط با موضوعات شهری معلول وابستگی متقابل کلان‌شهرها به هم است که این امر در قالب سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی و انجمن‌های مدنی نمود پیدا کرده است. این نوع دیپلماسی معمولاً منجر به شکل‌گیری شبکه شهری همکار می‌شود که نشانه بلوغ سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در استفاده از ابزار دیپلماسی برای تشریک مساعی در حل مسائل و مشکلات مشترک بین چند شهر نزدیک و یا گاه در نقاط مختلف دنیاست (ظریف و سجادی‌پور، ۱۳۹۳: ۴۳).

دیپلماسی شهری در توسعه مناسبات بین‌الملل دارای ابعاد گوناگون است (جمالی‌نژاد، ۱۳۹۲: ۲۸۸) و سعید، حافظ‌نیا و قورچی (۱۴۰۱: ۱۹) که دیپلماسی فرهنگی، دیپلماسی رسانه‌ای (فناورانه)، دیپلماسی علمی-آموزشی، دیپلماسی ورزشی و دیپلماسی گردشگری را شامل می‌شود.

«**دیپلماسی فرهنگی**» رویکردی مبتنی بر نقش و جایگاه عوامل پیوندگر «فرهنگ» در روابط میان کشورها است. به عقیده گیفورد مالون^۱ دیپلماسی فرهنگی برقراری یک شاهراه ارتباطی برای ارائه تصویر و ارزش‌های یک ملت و در عین حال، تلاش برای دریافت درست تصاویر واقعی از سایر ملت‌ها و فهم ارزش‌های آنهاست. دیپلماسی فرهنگی دو وظیفه مهم شناساندن و شناسایی را با تولید متن‌های مختلف با استفاده از ابزارهای مناسب از روایت تمدنی و فرهنگی یک کشور برای سایر ملت‌ها/کشورها که هماهنگ با اهداف سیاسی آن کشور بوده و با هدف اقناع و اشتراک معنا تولید شده باشند، به عهده دارد (بشیر، ۱۳۹۵: ۱۶۶).

«**دیپلماسی رسانه‌ای**» از مباحث جدید در سیاست خارجی و طی چهار دهه گذشته، جای خود را در عرصه بین‌الملل باز کرده است. تیلور^۲ (۱۹۹۷) معتقد است؛ دیپلماسی رسانه‌ای را باید هنر ایجاد ارتباط میان کشورها، حل و فصل اختلافات محیط بین‌الملل و اقناع جوامع دیگر از طریق رسانه‌های جهانی دانست که در این میان، تلویزیون نقش مهمی در تعاملات سیاسی و روابط بین بازیگران سیاسی و حل و فصل مخاصمات بین‌المللی برعهده دارد (تیلور، ۱۹۹۷: ۸۳).

«**دیپلماسی علمی-آموزشی**» یکی از محورهای اساسی دیپلماسی عمومی است که مهمترین اهداف آن، ارتباط با نخبگان و تأثیرگذاری فکری و فرهنگی مطلوب بر ذهنیت و نگرش آنها و تصمیم‌گیران آینده کشورهای هدف می‌باشد. از این‌رو، اکثر کشورها و به ویژه شهرها با تقویت زیرساخت‌های علمی و آموزشی خود سعی بر آن دارند تا نخبگان کشورهای مختلف را به سمت خویش جذب کنند، چرا که همین نخبگان در آینده تبدیل به مسئولان و اندیشمندان کشورها و شهرهای خود می‌شوند و جذب آنها می‌تواند به روابط دوستانه با کشورها و شهرهای هدف، کمک شایان توجهی کند (جان‌پرور و قربانی‌سپهر، ۱۳۹۶؛ به نقل از سعید و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۹).

«**دیپلماسی ورزشی**» رویکردی است که سیاستمداران و دولتمردان دنیا با استفاده از افراد و رویدادهای ورزشی به دنبال

1 Giford Malune

2 Taylor

ایجاد تصویر مطلوبی از کشور خود در بین سازمان‌ها و دولت‌های خارجی می‌باشند. به عبارتی امروزه ورزش و مسابقات ورزشی به یک جنبه مهمی از نفوذ سیاسی دولت‌ها تبدیل شده است (نیکلوسن، هوف و هولیهان^۱، ۲۰۱۰: ۲۹۲). دیپلماسی ورزشی به عنوان ابزاری کارآمد و قابل انعطاف در سیاست خارجی، زمینه‌ساز ارتقای روابط دولت‌ها و به تبع آن افزایش تفاهم میان ملت‌ها و کاهش تنش و جنگ و ایجاد صلح و ثبات بین‌المللی است (باران چشمه، صفانیا، باقریان فرح‌آبادی و نقشبندی، ۱۳۹۹: ۱۷۷).

«دیپلماسی گردشگری» فرصتی را برای صلح و آشتی ملت‌ها و نزدیک شدن هرچه بیشتر آنها به یکدیگر فراهم می‌کند. ملت‌هایی که دارای درهم تنبیدگی فرهنگی و عقبه تمدنی‌اند، خیلی راحت‌تر قادرند در چارچوب فرصت‌های این صنعت بهره‌های لازم را ببرند. آمارها در تأثیر گردشگری بر اقتصاد جهانی نشان می‌دهد این بخش در برگیرنده ۱۰/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی را شکل می‌دهد. در سال ۲۰۱۷ میلادی گردشگری به تنهایی حدود ۳۱۳ میلیون شغل (۹/۹ درصد از کل اشتغال جهان) ایجاد کرده است (کنگره جهانی سفر و گردشگری^۲، ۲۰۱۸).

دین در طول تاریخ نه تنها در سطح سیاست، بلکه در سطح اجتماعی کارکردهای مشروعیت بخشی، تهییج و بسیج عمومی داشته است. در همین راستا باید گفت ده‌ها سال است که «اتحادیه جهان اسلام» (که در سال ۱۹۶۲ تأسیس شده است) در خط مقدم واکنش در مواقع بحرانی و ارائه کمک‌های بشردوستانه در جهان اسلام و غیراسلام بوده است. این نهاد برای کاهش آلام میلیون‌ها انسان درگیر در جنگ، درگیری یا فاجعه، اقدام‌های گسترده‌ای انجام داده است. سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی کشورهای اسلامی (آی‌سی‌اس‌کو) در سال ۱۹۸۲ تأسیس شد. هدف از تشکیل این سازمان ایجاد همبستگی بین امت اسلامی از راه آموزش، علوم و فرهنگ، گسترش علم و فن‌آوری در کشورهای اسلامی، برقراری همکاری بین نخبگان مسلمان، حمایت از اقلیت‌های مسلمان در کشورهای غربی و غیر مسلمان و به‌طور کلی برقراری همکاری و داد و ستد علمی، آموزشی و فرهنگی بین مسلمانان در سراسر جهان بود. هم‌اکنون پنجاه کشور اسلامی عضو این سازمان می‌باشند. مقر دائمی سازمان در شهر رباط (مراکش) قرار دارد. طبق اساسنامه، فعالیت اصلی آی‌سی‌اس‌کو در زمینه امور آموزشی، علمی و فرهنگی و همکاری در این امور با دیگر نهادهای سازمان همکاری اسلامی و کشورهای عضو آن است. مهمترین اهداف این سازمان شامل: تقویت و ترویج همکاری میان کشورهای عضو در زمینه‌های آموزشی، علمی، فرهنگی و ارتباطات؛ توسعه علوم کاربردی و استفاده از فن‌آوری‌های پیشرفته؛ تحکیم درک و کمک به دستیابی به صلح جهانی؛ حفظ هویت اسلامی می‌باشد (کریمی، ۱۳۹۰: ۸۸). جمهوری اسلامی ایران و آی‌سی‌اس‌کو فعالیت‌های فرهنگی زیادی انجام دادند. در مورد شهر تبریز می‌توان گفت تبریز هم عضو سازمان آی‌سی‌اس‌کو می‌باشد. همچنین برگزاری جشنواره‌های هنرهای اسلامی و صنایع دستی جهان اسلام در تبریز، نامزدی تبریز برای پایتختی جوانان جهان اسلام و انتخاب آن به‌عنوان مدیر اطلس شهرهای اسلامی (محمدزاده، ۱۳۹۳: ۲۱) می‌تواند نمونه‌ای از دیپلماسی دینی در مورد شهر تبریز باشد که در تلاش برای فرایند شکل‌گیری دیپلماسی شهری باشد. با این اوصاف فعالیت‌های مزبور در قالب «دیپلماسی دینی» در روابط بین‌المللی می‌تواند مطرح گردد.

پیشینه تحقیق

در خصوص ابعاد شکل‌گیری دیپلماسی شهری و نقش خواهرخواندگی در بهبود وضعیت آن، تحقیق‌های داخلی و خارجی

1 Nicholson, Hoyer & Houlihan

2 World Travel & Tourism Council

متفاوتی انجام گرفته است. در ادامه به اهم پیشینه‌های مزبور اشاره می‌گردد. سعید و همکاران (۱۴۰۱) فرایند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در فضای بین‌المللی شهرها را در قالب پنج بُعد دیپلماسی فرهنگی، دیپلماسی علمی، دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی ورزشی و دیپلماسی گردشگری شناسایی نمودند. نتایج پژوهش دوس سانتز^۱ (۲۰۲۰) حاکی از آن بود که دیپلماسی شهری و برندسازی شهری در یک مسیر متقاطع و مشترک با هم در آینده شهرهای مذکور قرار دارند و این مسیر را می‌توان از طریق راهبردهایی همچون دیپلماسی شهروندی، تبادلات بین‌المللی، اشتغال، فرصت‌های حرفه‌ای، ابزار ارتباطات، تبادلات آنلاین هموارتر ساخت. گراندى (۲۰۲۰) در بررسی دیپلماسی شهری فرهنگی دریافت که فرهنگ و خلاقیت دو عنصر جداناپذیر و همسان در ارتقاء روابط بین شهری می‌باشند. مارسیتاما و لی^۲ (۲۰۱۸) در خصوص تأثیر فرآیند جهانی شدن بر جوامع معاصر با تأکید بر نقش فزاینده شهرها دریافتند؛ سه عامل تمرکززدایی، فناوری، زمان، حمل‌ونقل و پارادایم‌های دیپلماسی در ایجاد رقابت شهری تأثیر قابل توجهی دارند که در این میان عامل فناوری، قدرت و اقتدار بسیار زیادی در ایجاد ثروت و شکوفایی جامعه ایفاء می‌کند. در شهر هوشمند، صرف داشتن فناوری پیشرفته و به کارگیری آن به تنهایی کافی نیست؛ چراکه شهر هوشمند نیاز به ایجاد دیپلماسی شهری هوشمند در سطح ملی دارد. مگوما^۳ (۲۰۱۹) نیز دریافت، دیپلماسی شهری نوین اتخاذ شده در تانزانیا با تأکید بر پیشرفت اقتصادی از طریق ارتقای صنعت گردشگری، فعالیت‌های تجاری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی به میزان قابل توجهی بر توسعه اقتصادی شهری تأثیر گذاشته است. در همین زمینه خسروی و همکاران (۱۴۰۱) دریافتند، اصفهان جدای از اینکه در درجه و جایگاه بسیار مناسبی در دیپلماسی شهری و منابع گردشگری قرار دارد، اما متأسفانه در دسترسی به خدمات و تسهیلات و همچنین حمل‌ونقل از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. همچنین سلیمانی صدیق (۱۳۹۳) در خصوص نقش دیپلماسی شهری برای ایجاد تعامل در صنعت توریسم و جذب گردشگر و تأکید بر توان‌های فضایی تاریخی- فرهنگی گردشگری در تبریز دریافت که کلانشهر تبریز از نظر دسترسی به شبکه‌های شهری همکار در سطح جهان و بازار گردشگران بین‌المللی در شرایط مطلوبی به سر می‌برد. علاوه بر این بافت تاریخی- فرهنگی غنی و پتانسیل‌های توریستی این شهر و سابقه پیشین تبریز در عرصه بین‌الملل، شرایط مساعدی را برای ورود آن، به عرصه دیپلماسی شهری و برنامه‌ریزی در جهت جذب توریست فراهم کرده است. همین طور/سادی (۱۳۹۹) در تدوین راهبردهای دیپلماسی شهری مشهد با تأکید بر کشورهای اسلامی به این نتیجه دست یافت که اولویت‌های مهم مشهد به عنوان کلانشهری مذهبی، بهره‌برداری از توان‌های شهرهای اسلامی با کمک دیپلماسی شهری است.

لازم به ذکر است که به علت ماهیت کیفی تحقیق، محقق با یک رویکرد نظری خاص و مشخص به بررسی پدیده مورد نظر پرداخته است، بلکه با تکیه بر مصاحبه‌های عمیق و کیفی به دنبال کشف و درک عناصر مربوط به فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی بوده است و ادبیات نظری موضوع به عنوان چارچوب‌های ارجاعی مورد استناد قرار گرفته است.

روش تحقیق

تحقیق حاضر با روش کیفی و استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته بصورت گلوله برفی انجام گرفته است. نمونه‌های انتخاب

1 Dos Santos

2 Mursitama & Lee

3 Magoma

شده شامل خبرگان مدیریت شهری، دیپلماسی شهری، مدیران و مسئولین شهرداری مناطق و سازمان‌های متبوع کلانشهر تبریز در سال ۱۴۰۱ بود که مصاحبه به صورت رو در رو با آنها در دفتر کار و یا محل کار آنها انجام شد. به عبارتی انتخاب نمونه‌ها بر اساس مدل نمونه‌گیری هدفمند از نوع شدید^۱ بود؛ یعنی انتخاب مواردی که با توجه به سؤالات پژوهش دارای اطلاعات غنی بودند (بینوت، هانس و بیلسن^۲، ۲۰۱۶). جهت تعیین نمونه مورد مطالعه، برخی خبرگان شناسایی شدند و پس از طی مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با آنها و به روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی؛ نمونه‌های مناسب دیگر شناسایی و مورد مصاحبه قرار گرفتند و تا حصول اشباع نظری با ۲۲ نفر از خبرگان ادامه یافت.

در پژوهش حاضر از روش «تحلیل مضمون»^۳ برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است. مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها براساس تقسیم‌بندی بلوکات، شریفی و افکانه (۱۳۹۹) به شرح زیر است:

مرحله اول آشنایی با داده‌ها: محقق پس از گردآوری داده‌ها و مصاحبه‌ها، به طور مکرر به آنها مراجعه و داده‌ها را مطالعه کرده و نسبت به داده‌ها تسلط کافی پیدا کرده و به اصطلاح در داده‌ها غوطه‌ور شد.

مرحله دوم ایجاد کدهای اولیه: مرحله دوم زمانی شروع شد که محقق داده‌ها را خوانده و با آشنایی پیدا کرده است. این مرحله شامل ایجاد کدهای اولیه از داده‌ها بوده است. کدها یک ویژگی داده‌ها را معرفی می‌نمایند که مضمون خاصی را نمایندگی می‌کند. در این پژوهش پس از مطالعه داده‌ها ۲۸۴، کد اولیه استخراج گردید.

مرحله سوم ایجاد کدهای طبقه‌بندی شده: در این مرحله پس از دسته‌بندی کدهای اولیه پژوهش، ۴۵ کد طبقه‌بندی شده هم‌موضوع استخراج شد.

مرحله چهارم جستجوی مضامین: در این مرحله با دسته‌بندی کدهای هم‌موضوع در یک طبقه، ۱۷ دسته مفهومی در قالب شش محور استخراج شد که مضامین بالقوه محسوب می‌شدند.

مرحله پنجم بازبینی و نام‌گذاری مضامین: در این مرحله، از مجموع ۲۸۴ کد اولیه و ۴۵ کد طبقه‌بندی شده هم‌موضوع شکل گرفته، ۱۷ مضمون فرعی و شش مضمون اصلی شناسایی شد. در ادامه شش مضمون اصلی شناسایی شده با کمک ادبیات برجسب گذاری شد.

مرحله ششم تهیه گزارش: مرحله ششم زمانی شروع شد که محقق مجموعه‌ای از مضمون‌های اصلی در اختیار داشت. این مرحله شامل تحلیل پایانی و نگارش گزارش است.

با انجام مراحل مذکور و مطالعه مضمون‌های اصلی و فرعی و کدهای آنها، محقق به شش ویژگی اصلی در فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری شامل حوزه‌های فرهنگی، رسانه‌ای، علمی-آموزشی، ورزشی، گردشگری، دینی دست یافته است.

برای روایی پژوهش حاضر، سعی شد تا شیوه مصاحبه‌ها شامل شروع مصاحبه، ورود به بحث و سیر پرسش‌ها، به گونه‌ای هدایت شود تا از پراکنده‌گویی جلوگیری شود. مصاحبه‌ها در دفتر کار افراد ترتیب داده شد. بیشتر زمان مصاحبه‌ها به شناسایی مفهوم، ابعاد و فرآیند شکل‌گیری ویژگی‌های دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی اختصاص یافت؛ برای سنجش سازگاری و پایایی پژوهش نیز از پایایی بازآزمون استفاده شده است. کدگذاری‌های مجدد توسط دو نفر از همکاران نیز

1 Intensity

2 Benoot, Hanes & Bilsen

3 Thematic

صورت گرفت که اشتراک ۹۱ درصدی حاصل شد.

یافته‌ها

در جداول شماره یک الی شش اطلاعات مربوط به مضامین اصلی حاصل از مجموع مضامین فرعی، مضامین فرعی حاصل از کدهای هم‌موضوع منتج از کدهای اولیه؛ کدهای طبقه‌بندی شده مستخرج از مضامین مصاحبه‌ها ارائه شده است.

جدول شماره یک- مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر ویژگی‌های فرهنگی دیپلماسی شهری (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
فرهنگی	برگزاری هفته‌های فرهنگی	تهیه و تدارک اقدامات لازم جهت برگزاری هفته‌های فرهنگی هنری بین شهرهای خواهرخوانده	۲۲
		توجه به فعالیت‌های فرهنگی، هنری، موسیقایی، نمایشگاه‌های صنایع دستی بین شهری با برگزاری جشنواره‌های فرهنگی	۱۹
		ایجاد اشتراکات فرهنگی بین شهرهای خواهرخوانده از طریق برگزاری نشست‌ها و مراسمات فرهنگی-هنری، شعر و ادبیات کهن و اجرای برنامه‌های موسیقی محلی مشترک	۲۲
	تبادل اطلاعات فرهنگی	بسترسازی مناسب جهت انتقال تجارب فرهنگی- ادبی شهرهای خواهرخوانده با یکدیگر	۱۷
		تبادل اطلاعات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی بین شهرهای خواهرخوانده	۱۸
		برقراری روابط مناسب بین شهرهای خواهرخوانده با بهره‌گیری از پیشینه تاریخی	۱۷
	ترویج شاخصه‌های بارز فرهنگی شهری	توجه به ویژگی‌ها و علایق ویژه شهری از جمله شهر دوستدار کودک و سالمندان با انجام اقدامات مناسب هر دو گروه در شهرهای خواهرخوانده	۲۱
		توجه به خصیصه‌های بارز شهر تبریز از جمله شهر اولین‌ها، شهر مدرن خلاق، شهر بدون گدا- معتاد- متجاهر، شهر پاک، مدیریت شهری نوین در شهرهای خواهرخوانده با یکدیگر	۲۲
		برجسته‌سازی افراد و اماکن معروف و ثبت این آثار در فهرست جهانی	۱۹
	فعالیت‌های فرهنگی بین‌المللی	انجام فعالیت‌های مشترک فرهنگی جهت حضور پررنگ شهر تبریز در مجامع بین‌المللی همچون یونسکو، سازمان‌های مشترک در بین شهرهای ترک زبان مسلمان و...	۲۲
فعالیت مستمر شهر تبریز همگام با سایر شهرهای خواهرخوانده در سازمان شهرهای تاریخی و پایتخت گردشگری جهان اسلام و شهرهای اسلامی عضو آیسکو		۲۰	
برندسازی و معرفی نمادهای فرهنگی شهری به سایر جوامع		۱۹	

یافته‌های حاصل از جدول شماره یک نشان می‌دهد ویژگی‌های فرهنگی دیپلماسی شهری در مضمون اصلی «دیپلماسی فرهنگی» شامل چهار مضمون فرعی و دوازده کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان می‌باشد که سه کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «برگزاری هفته‌های فرهنگی»، سه کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون

فرعی «تبادل اطلاعات فرهنگی»، سه کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «ترویج شاخصه‌های بارز فرهنگی شهری»، سه کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «فعالیت‌های فرهنگی بین‌المللی» شناسایی و تحلیل شد.

جدول شماره دو - مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر ویژگی‌های رسانه‌ای دیپلماسی شهری (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
رسانه‌ای	استفاده از ابزار رسانه‌ای و فناوریانه الکترونیک	ایجاد خبرگزاری‌ها، وبسایت‌ها و رسانه‌های دو یا چندزبانه	۲۱
		بهره‌گیری از ابزار فناوریانه ارتباطی و هنر رسانه‌ای جهت تبادل اطلاعات و اخبار روز	۲۰
	انجام اقدامات رسانه‌ای مشترک و فرمانطقه‌ای	همکاری خبرنگاران شهرهای خواهرخوانده در پوشش خبری آنی و بروزرسانی اخبار موضوعات مشترک	۲۰
		برپایی تورهای خبرنگاری/رسانه‌ای در سایر شهرهای خواهرخوانده جهت آشنایی بیشتر با پتانسیل‌های مختلف	۲۱

یافته‌های حاصل از جدول شماره دو نشان می‌دهد ویژگی‌های رسانه‌ای دیپلماسی شهری در مضمون اصلی «دیپلماسی رسانه‌ای» شامل دو مضمون فرعی و چهار کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان است که دو کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «استفاده از ابزار رسانه‌ای و فناوریانه الکترونیک»، دو کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «انجام اقدامات رسانه‌ای مشترک و فرمانطقه‌ای» شناسایی و تحلیل شد.

جدول شماره سه - مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر ویژگی‌های علمی-آموزشی دیپلماسی شهری (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
علمی-آموزشی	تبادلات اطلاعاتی و نیروی کارآمد	تبادل اطلاعات و اعزام اساتید و دانشجویان به سایر شهرهای خواهرخوانده	۲۱
		بهره‌گیری از دانشجویان مستعد و مبتکر	۱۹
	تشکیل دوره‌های آموزشی-علمی مشترک	تشکیل کرسی‌های تدریس علمی با هدف پیشرفت علمی-آموزشی دانشگاه‌های شهرهای خواهرخوانده	۲۰
		برگزاری دوره‌های مشترک آموزشی در مراکز علمی شهرهای خواهرخوانده	۲۲
	انجام فعالیت‌های علمی مشترک	انجام فعالیت‌های آزمایشگاهی، انتشار مقالات و کتب علمی با هزینه‌های پایین و حوزه انتشار گسترده در دانشگاه‌های شهرهای خواهرخوانده	۲۱

یافته‌های حاصل از جدول شماره سه نشان می‌دهد ویژگی‌های علمی-آموزشی دیپلماسی شهری در مضمون اصلی «دیپلماسی علمی-آموزشی» شامل سه مضمون فرعی و پنج کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان می‌باشد که دو کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «تبادلات اطلاعاتی و نیروی کارآمد»، دو کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «تشکیل دوره‌های آموزشی-علمی مشترک»، یک کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «انجام فعالیت‌های علمی مشترک»، شناسایی و تحلیل شد.

جدول شماره چهار - مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر ویژگی‌های ورزشی دیپلماسی شهری (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
ورزشی	انجام فعالیت‌های ورزشی مشترک	برگزاری تورهای ورزشی مشترک و دیدارهای دوستانه بین تیم‌های مطرح شهرهای خواهرخوانده	۲۲
		پذیرش میزبانی برای انجام رویدادهای مهم ورزشی	۱۹
	به‌کارگیری سیاست‌های توسعه روابط ورزشی	انتقال تجارب ورزشی، اعزام ورزشکاران، مربیان و کادر فنی با سایر شهرهای خواهرخوانده	۱۹
		برقراری روابط ورزشی با هدف توسعه روابط دیپلماتیک بین شهرهای خواهرخوانده	۲۰

یافته‌های حاصل از جدول شماره چهار نشان می‌دهد ویژگی‌های ورزشی دیپلماسی شهری در مضمون اصلی «دیپلماسی ورزشی» شامل دو مضمون فرعی و چهار کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان می‌باشد که دو کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «انجام فعالیت‌های ورزشی مشترک»، دو کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «به‌کارگیری سیاست‌های توسعه روابط ورزشی» شناسایی و تحلیل شد.

جدول شماره پنج - مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر ویژگی‌های گردشگری دیپلماسی شهری (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
گردشگری	مدیریت گردشگری هدفمند	مدیریت گردشگری با بکارگیری راهبردهای اثربخش	۲۲
		توجه به مقوله گردشگری با هدف بهبود روابط منطقه‌ای	۲۲
	توجه به ظرفیت اقتصادی در صنعت گردشگری	تقویت و توسعه صنعت گردشگری ارزان همراه با مزایای مختلف	۲۰
		توسعه بازاریابی منطقه‌ای از طریق تجارت شهرهای خواهرخوانده با یکدیگر	۲۰
		کاهش و حذف هزینه‌های گمرکی مبادله کالای چمدانی همراه مسافر	۱۹
	اقدامات تسهیل‌کننده تردد گردشگران	تسهیل مقررات آمد و شد و قوانین مربوط به دریافت ویزا	۲۰
		راه‌اندازی و توسعه وسایط حمل‌ونقل عمومی شهری	۱۸
		توسعه راه‌های ترانزیت و مدرن و استاندارد برای تبادل سریع کالا و مسافر در مسیرهای بین‌شهری	۲۰
	بهبود خدمات گردشگری	طراحی فضاهای سبز و اماکن عمومی خلاقانه	۲۰
		ارائه خدمات گردشگری برای مسافران	۲۰
		برپایی تورهای گردشگری متعدد بین شهرهای خواهرخوانده	۲۱

یافته‌های حاصل از جدول شماره پنج نشان می‌دهد ویژگی‌های فرهنگی دیپلماسی شهری در مضمون اصلی «دیپلماسی گردشگری» شامل چهار مضمون فرعی و یازده کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان می‌باشد که دو کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «مدیریت گردشگری هدفمند»، سه کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون

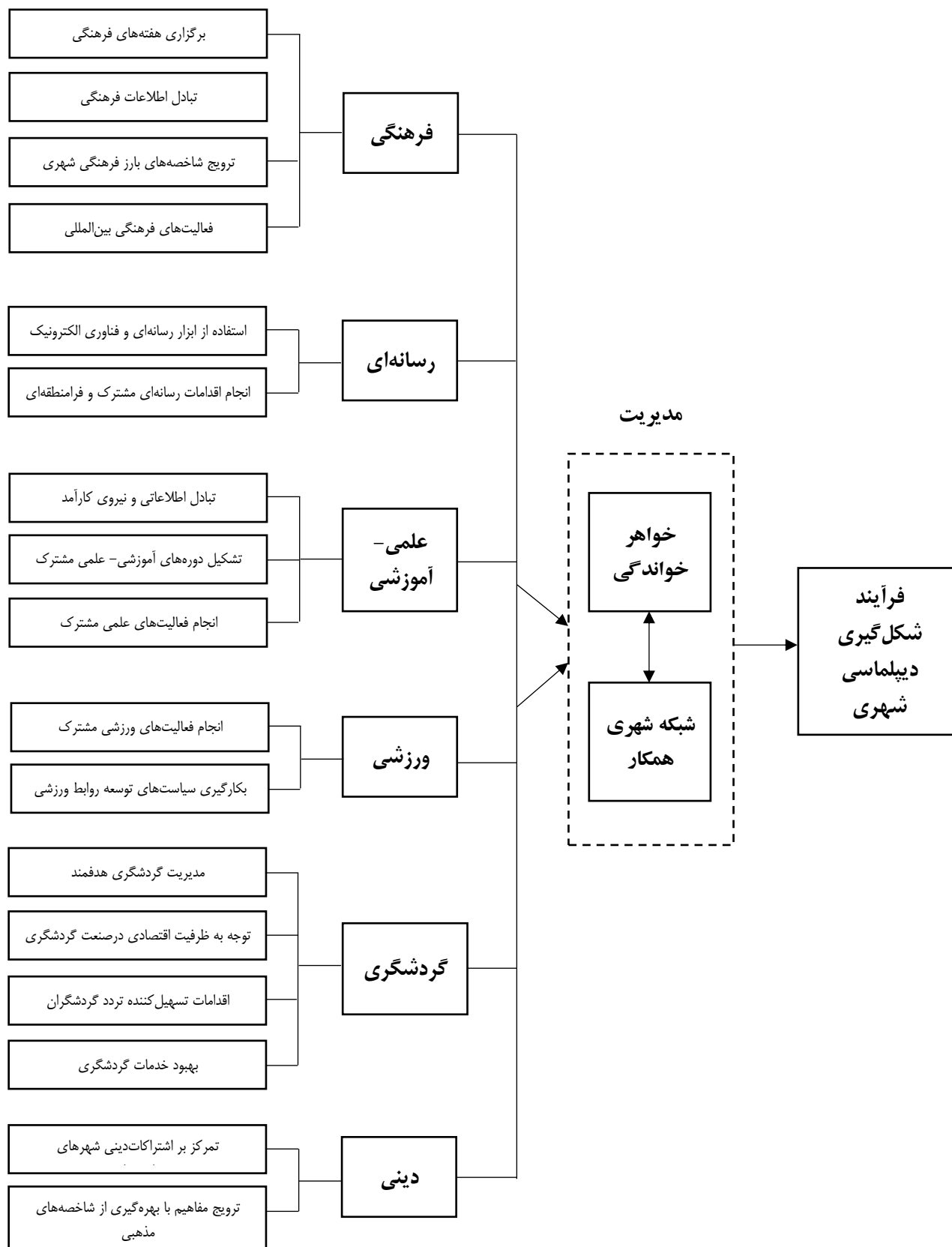
فرعی «توجه به ظرفیت اقتصادی در صنعت گردشگری»، سه کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «اقدامات تسهیل‌کننده تردد گردشگران»، سه کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «بهبود خدمات گردشگری» شناسایی و تحلیل شد.

جدول شماره شش - مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر ویژگی‌های دینی دیپلماسی شهری (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
دینی	تمرکز بر اشتراکات دینی	توجه به مسائل دینی مشترک جهت پیشبرد راهبردهای سیاسی	۲۲
	شهرهای خواهرخوانده	تبادل تجارب، افکار و نیروهای مذهبی بین شهرهای خواهرخوانده	۲۲
	ترویج مفاهیم دینی با بهره‌گیری از شاخصه‌های مذهبی	توجه ویژه به مقوله حجاب	۱۹
		معرفی جاذبه‌های دینی به مؤمنان سایر شهرهای خواهرخوانده	۲۲
		برجسته‌سازی شاخصه‌های دینی به صورت حضوری و مجازی	۲۰
		انجام فعالیت‌های مشترک دینی-فرهنگی جهت ترویج مذهب اسلامی	۲۱

یافته‌های حاصل از جدول شماره شش نشان می‌دهد ویژگی‌های دینی دیپلماسی شهری در مضمون اصلی «دیپلماسی دینی» شامل دو مضمون فرعی و شش کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان می‌باشد که دو کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «تمرکز بر اشتراکات دینی شهرهای خواهرخوانده»، چهار کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «ترویج مفاهیم دینی با بهره‌گیری از شاخصه‌های مذهبی» شناسایی و تحلیل شد.

شکل شماره یک - چارچوب فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری

تحلیل یافته‌ها

پس از مطالعه مصاحبه‌ها و طبقه‌بندی و تحلیل مضمون، شش ویژگی اصلی فرهنگی، رسانه‌ای، علمی-آموزشی، ورزشی، گردشگری و دینی از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان - که همگی دارای سال‌ها تجربه در مدیریت شهری بودند - به عنوان فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی برای کلانشهر تبریز شناسایی شد. با توجه به اینکه اولین قدم در برقراری دیپلماسی شهری، توان برقراری ارتباط و تبادل آن در حوزه‌های مختلف است، لذا توان برقراری روابط دو یا چند جانبه بین شهرهای مختلف منطقه به عنوان عامل زیربنایی می‌تواند مثرتر باشد. دیپلماسی شهری باعث می‌شود یک کلان‌شهر بتواند به سطح جهان شهر برسد که در آن مدیریت شهری با فعال شدن در عرصه‌های فراملی و ارتباط با سایر شهرهای جهانی و شرکت‌های چند ملیتی می‌تواند به توسعه و پیشرفت دست پیدا کند. در حقیقت زمانی که احساسات ملی‌گرایانه باعث شود تا سیاست‌های خارجی خصمانه قلمداد شوند، روابط خواهرخواندگی نقشی اساسی و قابل توجه در نگهداری و بهبود وضعیت صلح جهانی ایفاء می‌کند.

اما اینکه در روابط دوجانبه بین دو شهر خواهرخوانده یا چندجانبه بین چند شهر روند شکل‌گیری دیپلماسی شهری چگونه اتفاق می‌افتد؟ پاسخ این است که اولین فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در حوزه فرهنگی و شامل تبادل اطلاعات فرهنگی با استفاده از برگزاری هفته‌های فرهنگی و اجرای فعالیت‌های فرهنگی بین‌المللی با هدف ترویج شاخصه‌های بارز فرهنگی شهری میسر می‌گردد. همچنان که مصاحبه‌شوندگان متفق‌القول عنوان کردند که هسته اولیه برقراری ارتباط بین شهرهای مختلف بهره‌گیری از دیپلماسی فرهنگی و تمدن موجود در هر شهر است. بنابراین توجه به ویژگی‌ها و علایق ویژه کلانشهر تبریز از جمله شهر دوستدار کودک و دوستدار سالمندان با انجام اقدامات مناسب هر دو گروه در شهرهای خواهرخوانده و همچنین توجه به خصیصه‌های بارز کلانشهر تبریز از جمله شهر اولین‌ها، شهر مدرن خلاق، شهر بدون گدا و ... می‌تواند از شاخص‌های بارز فرهنگی کلانشهر تبریز به عنوان شهری که ویژگی‌های نابی برای تشکیل دیپلماسی شهری را داراست، در پی داشته باشد. قدمت تاریخی و تمدن فرهنگی کشور ایران به صورت عام و کلانشهر تبریز به صورت خاص از قرن‌ها پیش وجود داشته است. اما آنچه که اکنون موجبات شکل‌گیری دیپلماسی شهری را برای این شهر تسهیل نموده، قدرت اشاعه و انتقال اطلاعات از طریق رسانه‌ها است. در نتیجه دومین فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی استفاده از ابزار رسانه‌ای و فناوریانه الکترونیک و انجام اقدامات رسانه‌ای مشترک و فرامنطقه‌ای جهت فراهم آوردن بستری مناسب جهت تبادل اطلاعات فرهنگی بین شهرهای خواهرخوانده است. بنابراین این ویژگی شاید مهمترین عامل در شکل‌گیری فرآیند دیپلماسی شهری باشد. چرا که سایر ویژگی‌ها در صورت عدم وجود شرایط تبلیغاتی و تبادل ویژگی‌های موجود در هر شهر از طریق نقش رسانه‌ها در شکل‌دهی به دیپلماسی شهری ناکام خواهند ماند.

علاوه بر دو ویژگی عنوان شده در فرایند شکل‌گیری دیپلماسی شهری، عامل دیگر مهمی که این روند را بهبود می‌بخشد، دیپلماسی علمی-آموزشی در حیطه تبادلات اطلاعاتی و نیروی کارآمد و همچنین انجام فعالیت‌های علمی مشترک از طریق تشکیل دوره‌های آموزشی-علمی مشترک است. چرا که در صورت عدم وجود ارتباطات علمی و آموزشی؛ هر گونه ویژگی فرهنگی، تاریخی، هنری و ... در هر شهر و کشوری محبوس مانده و سایر کشورها از توانایی‌ها و پیشینه‌ی غنی موجود در کشور و شهرمان بی‌اطلاع خواهند ماند.

دیپلماسی در حوزه ورزش نیز یکی دیگر از ویژگی‌های مهم در فرایند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در کلانشهر تبریز

است. این شهر از نظر پرورش و تربیت ورزشکاران و ایجاد رشته‌های مختلف ورزشی یکی از شهرهای مطرح ایران است. تیم فوتبال تراکتورسازی تبریز به عنوان یکی از سمبل‌های مطرح ورزشی تبریز مطرح است که طرفداران بسیاری در شهرهای خواهرخوانده و سایر شهرهای کشورهای همجوار نظیر آذربایجان، ترکیه و ... دارد. همچنین تورهای بین‌المللی دوچرخه سواری ایران - آذربایجان که برگزار می‌شود نشان می‌دهد ایران از پرچمداران صلح و امنیت در جهان است و ورزش ابزاری مناسب در جهت تعامل و آشتی کشورها است.

دیپلماسی در حوزه گردشگری و توریسم نیز یکی دیگر از مهمترین پتانسل‌های موجود در کلانشهر تبریز برای شکل‌گیری فرآیند دیپلماسی شهری محسوب می‌شود. مدیریت گردشگری هدفمند از طریق بهبود خدمات گردشگری و اقدامات تسهیل‌کننده جهت تردد گردشگران با نگاه اقتصادی به این صنعت می‌تواند در شکل‌گیری و تداوم دیپلماسی شهری نقش بی‌بدیلی بر جای گذارد.

علاوه بر پنج حوزه‌ای که برای شکل‌گیری فرآیند دیپلماسی شهری شرح آنها رفت، دیپلماسی در حوزه دینی نیز یکی دیگر از ویژگی‌های شناسایی شده توسط مصاحبه‌شوندگان در تحقیق حاضر بود. همانگونه که همگی واقفیم، دین یکی از قدیمی‌ترین ویژگی‌های هر کشور بوده است. کشورهای مسلمان که تعداد آنها نیز در جهان بسیار است، بیشترین تمرکز را در منطقه دارند. بنابراین اشتراکات دینی نیز یکی از عوامل برقراری ارتباط در شهرهای خواهرخوانده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارائه چارچوب فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری کلانشهر تبریز در روابط بین‌المللی صورت گرفته است. با توجه به اینکه شکل‌گیری دیپلماسی شهری نشأت گرفته از عقبه تاریخی، فرهنگی، هنری، دینی و ... است؛ در نتیجه پژوهش حاضر به صورت کیفی و یافته‌های آن با تحلیل مصاحبه نیمه ساختاریافته از مسئولین و مدیران مدیریت شهری و شهرداری‌های کلانشهر تبریز تا رسیدن به اشباع صورت گرفت. پس از مطالعه و طبقه‌بندی و کدبندی و برچسب زدن به مضامین و نکات مطروح توسط مصاحبه‌شوندگان با استفاده از روش تحلیل مضمونی؛ شکل‌گیری دیپلماسی شهری در قالب شش مضمون اصلی دیپلماسی در حوزه فرهنگی، رسانه‌ای، علمی-آموزشی، ورزشی، گردشگری و دینی در ۱۷ مضمون فرعی مستخرج از ۴۵ کد طبقه‌بندی شده از دل جملات ذکر شده توسط خبرگان شناسایی شدند. نتایج حاصل از تحقیق حاضر همسو با نتایج محققان داخلی و خارجی در این موضوع می‌باشد.

با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر؛ فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری کلانشهر تبریز با توجه به نظر صاحب‌نظران فقط در یک حوزه خلاصه نمی‌شود. بلکه حوزه‌های مختلف فرهنگی، دینی، گردشگری، ورزشی، علمی-آموزشی و رسانه‌ای به صورت توأم و مکمل هم می‌توانند دیپلماسی شهری را تشکیل داده و با اجرای صحیح هر کدام از حوزه‌های مذکور توسط مدیریت صحیح و با برنامه‌ریزی منظم در چشم‌اندازهای کوتاه، میان و بلند مدت می‌توان شاهد شکل‌گیری، تداوم و پایداری دیپلماسی شهری در کلانشهر تبریز در تمامی حوزه‌ها و عناصر شناسایی شده باشیم. چرا که در این صورت با برقراری ارتباطات دوجانبه و چندجانبه با شهرهای مختلف فرامرزی می‌توانیم به اشاعه فرهنگ، هنر، تاریخ، علم و شناساندن آنها با استفاده از صنعت گردشگری و ورزشی باشیم و این امر میسر نمی‌گردد مگر اینکه صنعت رسانه از طریق تبادلات و انتقال اطلاعات مربوطه موفق عمل کند. در نتیجه دیپلماسی فرهنگی، علمی و دینی از طریق دیپلماسی گردشگری و ورزشی و همه آنها از طریق دیپلماسی رسانه‌ای به صورت تجهیزات فناورانه عصر جدید حاصل می‌گردد.

گردشگری به عنوان وسیله ارتباطی و ابزار دیپلماسی فرهنگی، نقش مؤثری در تعامل بین فرهنگ‌ها ایفا می‌کند. صنعت گردشگری عامل مؤثر در توسعه فرهنگی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی به شمار می‌رود و در ایجاد صلح و ثبات منطقه‌ای و بین‌المللی و افزایش تعاملات علمی، رشد تولیدات اقتصادی، اجتماعی، وحدت جوامع، تحول و تکامل ارزشها و آداب و سنن مؤثر است. شهرهای کشورهای اسلامی از جمله کلان‌شهر تبریز به دلیل پتانسیل بالا از حیث جغرافیا، تاریخ، تمدن دیرینه و آثار فراوانی همچون مساجد، آثار تاریخی و بناها و عبادتگاه‌ها که عامل مؤثر برای گسترش گردشگری هستند، در قالب صنعت گردشگری موفق عمل می‌کنند؛ از این رو گردشگری عامل مؤثر برای تبادل فرهنگی و تمدنی به شمار می‌رود که از جهات مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برای کلن شهر تبریز دارای مزیت است؛ از جمله شناساندن ملت، هویت، فرهنگ و تمدن اسلامی، سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی، نزدیکی فرهنگی، تبادل نظر و همگرایی فرهنگی بین تبریز و سایر شهرهای خواهرخوانده. بنابراین برای دستیابی کلان‌شهر تبریز به دیپلماسی شهری مناسب؛ بهره‌گیری توأم از دیپلماسی در حوزه‌های فرهنگی، علمی-آموزشی و دینی با استفاده از دیپلماسی در حوزه رسانه و در بطن دیپلماسی در حوزه گردشگری و ورزشی امری حیاتی است. با توجه به فرصت‌های ناب در حوزه‌های مختلف کلان‌شهر تبریز که ذکر آن‌ها رفت؛ متأسفانه در برنامه‌ریزی‌های شهری و برنامه‌های توسعه‌ای به روش‌های بهره‌گیری از این فرصت‌ها و چگونگی گسترش دیپلماسی شهری توجهی نشده است.

منابع فارسی

- ۱) ابراهیمی، مهران. (۱۳۸۷). نشست شهرخلاق: مفاهیم، سیاستها، مطالعه موردی از شهرهای موفق و ناموفق. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، فرهنگسرای نیاوران.
- ۲) اسدی، روح‌اله. (۱۳۹۹). تدوین راهبردهای دیپلماسی شهری مشهد با تأکید بر کشورهای اسلامی. مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال هفتم، شماره ۲، شماره پیاپی ۱۳، ۱۰۵-۱۲۳.
- ۳) اسدی، روح‌اله. (۱۳۹۸). فراتحلیل کیفی پژوهش‌های انجام شده با موضوع دیپلماسی شهری در ایران. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال هفدهم، شماره ۴، پیاپی ۳۳، ۳۴۰-۳۱۵.
- ۴) اسکو، وحید.، شجاعی، میثم و محمدتبار سرحمامی، زهره. (۱۳۹۴). تأثیر ورزش بر سرمایه‌گذاری خارجی. اولین همایش ملی علوم ورزشی نوین، ورزش حرفه‌ای و ارتقاء تندرستی، ۱۶-۲.
- ۵) افضل‌ی، سیدمحمدجواد.، شکور، علی و خرم‌بخت، احمدعلی. (۱۴۰۱). طراحی مدل تأثیر شهرهای خواهر خوانده در توسعه شهری با تأکید بر دیپلماسی شهری و توسعه ملی. فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوازدهم، شماره ۴، ۹۹۳-۹۷۷.
- ۶) افضل‌ی، محمدجواد. (۱۳۹۴). دیپلماسی شهری و راهبرد ملی مطالعه موردی: نقش سازمان بین‌المللی متروپلیس در همگرایی شهرها و مدیریت شهری با تأکید بر کلانشهر شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۷) امانی، محمد. (۱۳۹۰). نقش سازمان‌های بین‌المللی در جایگاه جهانی جدید کلانشهرها (با تأکید بر دیپلماسی شهری و مجمع شهرداران آسیایی). مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- ۸) امیرانتخابی، شهرام.، قلی‌پور، یاسر و میثمی، سعید. (۱۳۹۷). تحلیلی بر ارتباط شهر یادگیرنده و شهر خالق در راستای دستیابی به شهر پایدار (مطالعه موردی: شهر رشت). فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۳، شماره ۲، پیاپی ۴۳، ۴۸۲-۴۶۵.
- ۹) باران چشمه، مهرعلی.، صفانیا، علی محمد.، باقریان فرح‌آبادی، محسن و نقشبندی، صلاح‌الدین. (۱۳۹۹). تدوین چارچوب توسعه دیپلماسی ورزش نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران. پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی، دوفصلنامه پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی، سال دهم، شماره ۲۰، پیاپی ۳۶، ۱۷۴-۲۰۲.
- ۱۰) بشیر، حسن. (۱۳۹۵). دیپلماسی گفتمانی (تعامل سیاست، فرهنگ و ارتباطات). تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- ۱۱) بلوکات، مهدی‌رجب.، شریفی، سیدمهدی و افکانه، محمد. (۱۳۹۹). شناسایی شایستگی‌های مدیران صنایع خلاق (مورد مطالعه: خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران)، فصلنامه مطالعات مدیریت دولتی ایران، س ۳، ش ۲، صص ۱۰۹-۱۳۰.
- ۱۲) پاکزاد، رامین. (۱۳۹۶). نقش دیپلماسی شهری در توسعه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مطالعه موردی دیپلماسی شهر تهران در سالهای ۱۳۹۵-۱۳۸۵. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- ۱۳) تفضلی، حسین.، محمدی، یوسف و توکلی، محمد. (۱۴۰۰). بررسی جایگاه و اهمیت خواهرشهرها و ظرفیت‌های

- خواهر. دانش تفسیر سیاسی، سال سوم، شماره دهم، ۵۸-۸۶.
- ۱۴) جام کسری، محمد. (۱۳۹۹). خواهرخواندگی شهرها؛ تبیین معنی و مفهوم. پایگاه خبری شهرداری تبریز شهریار. قابل دسترسی در سایت <http://shahryarnews.ir/news/70306>
- ۱۵) جان‌پرور، محسن و قربانی سپهر، آرش. (۱۳۹۶). ژئوپلیتیک شهری. تهران، انجمن ژئوپلیتیک ایران.
- ۱۶) جمالی‌نژاد، مهدی. (۱۳۹۲). دیپلماسی شهری. چاپ دوم، اصفهان: نشر آرما.
- ۱۷) خسرویگی، رویا. (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی راهکارهای حقوقی توسعه دیپلماسی شهری در کلان شهرهای آسیایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- ۱۸) خسروی، افسانه، احمدی، حمید و ذاکریان، مهدی. (۱۴۰۱). ارائه الگوی ترکیبی عوامل موثر در دیپلماسی شهری موفق در شهر اصفهان، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوازدهم، شماره ۴، ۱۱۸۶-۱۱۶۷.
- ۱۹) زنگی، فرزانه. (۱۳۹۷). بررسی نقاط قوت و ضعف شهر مشهد در ایفای نقش دیپلماسی شهری براساس مدل تحلیلی SWOT. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- ۲۰) سلطانی‌فر، محمد، هاشمی، شهناز و خانزاده، لیلا. (۱۳۹۱). نقش دیپلماسی رسانه‌ای در حفظ منافع ملی کشور. فصلنامه راهبرد اجتماعی و فرهنگی، ۱(۴)، ۱۹۷-۲۲۴.
- ۲۱) سلیمانی‌صدیق، پیمان. (۱۳۹۳). بررسی نقش دیپلماسی شهری برای ایجاد تعامل در صنعت توریسم و جذب گردشگر بامدل SWOT با تأکید بر توان‌های فضایی تاریخی- فرهنگی گردشگری مطالعه موردی: تبریز. نخستین سیمینار علمی تخصصی جاذبه‌ها و دافعه‌های گردشگری آذربایجان شرقی، ۳۱-۱.
- ۲۲) سلیمی، حسین. (۱۳۸۴). نظریه‌های گوناگون درباره‌ی جهانی شدن. تهران: انتشارات سمت.
- ۲۳) سعید، پرستو، حافظ‌نیا، محمدرضا و قورچی، مرتضی. (۱۴۰۱). نقش دیپلماسی شهری بر مناسبات بین‌المللی شهرها (مطالعه موردی: نظام مدیریت شهری تهران). فصلنامه توسعه پایدار محیط جغرافیایی، دوره ۴، شماره ۶، ۱۵-۱.
- ۲۴) ظریف، محمدجواد و سجادی‌پور، محمدکاظم. (۱۳۹۳). دیپلماسی چند جانبه. تهران: مرکز آموزش و پژوهش‌های بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- ۲۵) فرجی، امین، بابائی، حمیدرضا و راشدی، اسداله. (۱۳۹۸). بررسی و تحلیل دیپلماسی شهری و توسعه در فضای جریان‌ها با مطالعه شهر تهران. فصلنامه توسعه پایدار شهری، سال اول، شماره ۲، ۴۵-۲۹.
- ۲۶) قورچی، مرتضی. (۱۳۹۵). نوشتارهایی در باب جهانی شدن، شهرهای جهانی و نقش فراملی شهرها. انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران (شهرداری تهران).
- ۲۷) قورچی، مرتضی و کاویانی‌راد، جواد. (۱۳۹۸). بررسی همخوانی دیپلماسی شهری با سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی: خواهر شهرهای کلانشهر تهران). فصلنامه ژئوپلیتیک، ۱۵(۱)، ۸۴-۶۰.
- ۲۸) کریمی، غلامرضا. (۱۳۹۰). بررسی راهبردهای فرهنگی سازمان آیسسکواز منظر همکاری جمهوری اسلامی ایران. تهران: نشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- ۲۹) محمدزاده مهدی. (۱۳۹۳). تبریز «پایتخت گردشگری جهان اسلام»: پیشینه، فرصت‌ها و ضرورت‌ها. فصلنامه

علمی، آموزشی و پژوهشی، سال دوم، شماره ۸

۳۰ نصر. (۱۴۰۱). توربین‌المللی دوچرخه‌سواری ایران-آذربایجان، نماد صلح و دوستی است. قابل دسترسی در سایت

<https://nasrnews.ir/detail/76117>

۳۱ واترز، مالکوم. (۱۳۷۹). جهانی شدن. ترجمه اسماعیل مردانی گیوی و سیاوش مریدی، تهران: سازمان مدیریت صنعتی.

منابع انگلیسی

- 1) Benoot, Ch., Hannes, K. & Bilsen, J. (2016). The use of purposeful sampling in a qualitative evidence synthesis: A worked example on sexual adjustment to a cancer trajectory. *BMC Medical Research Methodology*, 16(1), 21. doi:10.1186/s12874-016-0114-6.
- 2) Daroudi., M., & Piemani., N. (2013). "Assessing Urban Diplomacy Approach on Foreign Investors in Tehran Using Network Analysis Process - SWOT Analysis" *Middle-East Journal of Scientific Research* 15 (5): 715-722.
- 3) Dos Santos, N.A.S.F. (2020). Crossroads between city diplomacy and city branding towards the future: case study on the film cities at UNESCO Creative Cities Network. *Place Branding and Public Diplomacy*, online published on 04 July 2020. <https://doi.org/10.1057/s41254-020-00174-3>
- 4) Magoma, S.M. (2019). *The Scientific Role of Tanzania's Diplomacy towards Economic Development*. Thesis submitted to KDI School of Public Policy and Management in Partial Fulfillment of the Requirements for the degree of Master of Public Management, December 2019.
- 5) Mursitama, T.N. & Lee, L.(2018). Towards a Framework of Smart City Diplomacy. *Friendly City 4 'From Research to Implementation For Better Sustainability', IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science*, 126, 012102, 1-7. doi:10.1088/1755-1315/126/1/012102
- 6) Nicholson, M., Hoye, R. & Houlihan, B. editors. (2010). *Participation in sport: International policy perspectives*. Routledge; 2010 Sep 6.
- 7) Taylor, P.M. (1997). *Global Communication, International Affairs and The Media Since 1945*. Pub Routledge, Publication, p. 83.
- 8) World Travel & Tourism Council (2018). *Travel & Tourism Economic Impact 2018 World*, march 2018 Available at: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact...2018/world2018.pdf>, Pp. 1-20

با توجه به هزینه‌های زیست محیطی استفاده از کاغذ، اسناد مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی فقط در قالب الکترونیک منتشر می‌شوند. متن کلیه اسناد، گزارش‌ها و طرح‌های پژوهشی تهیه شده در مرکز در وبگاه مرکز به نشانی: rctbz.tabriz.ir قابل دسترسی است. همچنین این متن‌ها در پرتال جامع مطالعات شهری ایران به آدرس icpus.tehran.ir بارگذاری شده است. لطفاً شما هم با چاپ نکردن این متن‌ها ما را در این زمینه یاری کنید.

نظر رسمی	اظهارنظر رسمی مرکز در موارد ارجاعی از طرف شورای اسلامی شهر یا شهرداری تبریز
دیدگاه	دیدگاه مرکز در موارد جاری شهری و نقد عملکرد و فعالیت‌های شهرداری و سایر دستگاه‌های اجرایی
گزارش تخصصی	گزارش تخصصی مستخرج از کمیته‌ها، گروه‌های کانونی یا نشست‌ها
انتقال دانش	ارسال مطالب گزیده شده یا چکیده مطالب و گزارش‌های سایر مراکز پژوهشی یا نشست‌های خارج از مرکز
یادداشت	اظهارنظر کارشناسی توسط افراد خبره که لزوماً مورد تأیید مرکز نیست
انعکاس	تبیین پیشنهاد، انتظار یا مطالبه کارشناسی یا مردمی
خلاصه مدیریت	خلاصه مدیریتی طرح‌های مطالعاتی انجام شده در مرکز
افکارسنجی	گزارش مستخرج از افکارسنجی عمومی یا موردی
تجربه مدیریت	گزارش تجربیات حوزه مدیریت شهری سایر شهرهای داخل و خارج کشور یا گزارش تجربه‌نگاری مدیریت شهری
پرسمان	بیان مسئله یا طرح سؤالاتی در خصوص مسائل جاری شهر از مدیریت شهری و درخواست پاسخگویی
شناخت شهر	گزارش شناخت وضع موجود در قالب متن نقشه یا اینفوگرافی
اسناد مرکز	آیین‌نامه‌ها، فرم‌ها، دفترچه‌های راهنما و سایر مستندات مربوط به شیوه فعالیت مرکز

هدف از پژوهش حاضر ارائه چارچوب فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی است. روش تحقیق به صورت کیفی و مصاحبه با ۲۲ نفر از خبرگان مدیریت شهری و شهرداری مناطق دهگانه کلانشهر تبریز به روش گلوله برفی در سال ۱۴۰۱ صورت پذیرفت. جهت اعتبارسنجی مضامین مصاحبه، در دو مرحله متوالی از نظرسنجی با خبرگان استفاده شد. بر اساس روش «تحلیل مضمون» حاصل از مصاحبه، از بین ۲۸۴ کد اولیه، ۴۵ کد طبقه‌بندی شده، ۱۷ مضمون فرعی و شش مضمون اصلی شناسایی شد. این شش مضمون شامل مؤلفه‌های اصلی دیپلماسی شهری هستند: ۱-فرهنگی، ۲-رسانه‌ای، ۳-علمی-آموزشی، ۴-ورزشی، ۵-گردشگری، ۶-دینی که شاخص‌های آنها به عنوان عناصر دیپلماسی شهری کلانشهر تبریز شناسایی شدند. در نتیجه، عناصر شناسایی شده عمده‌ترین فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری را در قالب چارچوب تشکیل داده و تداوم و همزمانی آنها منجر به توسعه دیپلماسی شهری کلانشهر تبریز با سایر شهرهای جهان به ویژه شهرهای خواهرخوانده می‌شود. با برقراری ارتباطات چندجانبه با شهرهای مختلف فرامرزی، می‌توانیم به اشاعه فرهنگ، هنر، تاریخ، علم و شناساندن آنها با استفاده از صنعت گردشگری و ورزشی کمک کنیم و این امر میسر نمی‌گردد مگر اینکه صنعت رسانه از طریق تبادلات و انتقال اطلاعات مربوطه موفق عمل کند. دیپلماسی فرهنگی، علمی و دینی از طریق دیپلماسی گردشگری و ورزشی و همه آنها از طریق دیپلماسی رسانه‌ای به صورت تجهیزات فناورانه عصر جدید حاصل می‌گردد. در برنامه‌ریزی‌های شهری و برنامه‌های توسعه‌ای به روش‌های بهره‌گیری از این فرصت‌ها و چگونگی گسترش دیپلماسی شهری کمتر توجه شده است.

